EYLÜL

MEHMED RAUF

Hazırlayan
Mustafa Özsarı

Musavver Servet-i Fünûn gazetesinde
tefrika edildikten sonra tab‘ edilmiştir.

HALİD ZİYA’YA
ilk eserim son üstadıma
Mehmed Rauf
Tarabya

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1871
EDEBî ESERLER: 950

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-340-2

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Tashih: Hüseyin Özdemir

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Baskı ve Cilt: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Mehmed Rauf: Servet-i Fünûn Devri Türk edebiyatının nesirde önemli temsilcilerinden birisi olan Mehmed Rauf, 24 Ağustos 1875'te İstanbul Balat'ta doğmuştur. Aslen Kütahyalı bir aileye mensup olan yazarın babası İstanbul Liman Dairesinde çeşitli görevlerde çalışan Ahmed Şükrü Efendi'dir. Annesi ise Çerkes kökenlidir fakat Mehmed Rauf'un annesi hakkında fazla bilgi yoktur. Annesini daha çocuk denecek yaşta, rüştiye talebesiyken kaybeden Mehmed Rauf'un babası Ahmed Şükrü Efendi de 1896'da vefat etmiştir. Böylece Mehmed Rauf 21 yaşına geldiğinde hem annesini hem babasını kaybetmiştir.

Okula Defterdar Mahalle Mektebinde başlayan Mehmed Rauf, eğitimini önce Eyüp Rüştiyesi, ardından Soğukçeşme Askerî Rüştiyesinde devam ettirmiştir. Rüştiyeden mezun olduktan sonra Heybeli Ada Bahriye Mektebine giren Mehmed Rauf, bu okuldan 1888'de deniz subayı olarak mezun olmuştur. Aynı yıl teğmen rütbesiyle memuriyete başlayan yazar, 1894'te staj için Girit'e gitmiştir. 1895'te Kiel Kanalı'nın açılış törenine katılmak üzere devlet tarafından Almanya'ya gönderilen Mehmed Rauf, Almanya dönüşü bir süre Girit'te kaldıktan sonra 1896'da İstanbul'a tekrar gelmiştir. İstanbul'da sefaret gemilerinde irtibat subaylığı yapan Mehmed Rauf, 1900'de Tevfik Fikret'in halasının kızı Ayşe Sermet Hanım ile evlenir. Bu evlilikten Fatma Nihal ve Süheyla adlı iki kızı olan Mehmed Rauf, 1901'de *Servet-i Fünûn* dergisinin tatil edilmesi üzerine yazı yazmaya ara vermiştir. Yazar, 1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra yeniden yazı yazmaya başlamıştır. Bu arada memurlukta da terfi eden Mehmed Rauf, 1908'de kıdemli yüzbaşılığa yükseltilmiştir. 1910'da kaleme aldığı *Zambak Hikâyesi* başlıklı romanı, pornografik içerikli bulunarak hakkında soruşturma açılan Mehmed Rauf; 6 ay hapis cezası almış ve hapisle birlikte yazarın ordudan ilişiği kesilmiştir. Bu tarihten sonra işsiz kalan Mehmed Rauf, hayatının geri kalan kısmında geçimini yazılarıyla sağlamak zorunda kalmıştır.

1908'de İzmirli zengin bir ailenin kızı olan Besime Hanım ile ikinci evliliğini yapan yazar, iç güveyisi olarak İzmir'e yerleşir. Bu evlilikten Hüseyin Cevval adlı bir oğlu olan Mehmed Rauf, Besime Hanım'la geçinemeyerek, bir yıl sonra evini terk edip İstanbul'a döner. İstanbul'da yazılarıyla hayatını kazanmaya çalışan yazar, bir ara ticaretle uğraşır. Savaş yıllarında madden büyük bir sıkıntıya düşen Mehmed Rauf, 1921'de *Vakit* gazetesinin temsilcisi olarak kısa süreliğine İtalya'ya gitmiştir. Yazdığı hikâyeler fazla açık seçik bulunduğu için zaman zaman hakkında tahkikat açılan Mehmed Rauf, bu yüzden bir ara 3 aylık bir ceza da almıştır. Söz konusu ceza üzerine yazı yazma heyecanını büyük ölçüde kaybeden Mehmed Rauf, 10 Ocak 1926'da üçüncü defa olmak üzere Muazzez adlı bir öğretmen hanımla evlenmiştir. Evliliğinin üçüncü günü sağ kolu felç olan Mehmed Rauf, bu tarihten

sonra yazılarını eşi Muazzez Hanım'ın yardımlarıyla yazabilmiştir. 1928'de öncekinden daha ağır bir felç geçiren yazar, bundan sonraki hayatını tamamen yatağa mahkûm olarak sürdürmüştür. Zamanla iyice çalışamaz hâle gelen ve geçim sıkıntısı çeken yazar, hükümet tarafından küçük bir maaşa bağlanmıştır. 1931 yılının sonralarına doğru sağlık durumu iyice ağırlaşan Mehmed Rauf, Cerrahpaşa Hastanesine kaldırılmış ve 23 Aralık 1931 günü Cerrahpaşa Hastanesinde vefat etmiştir. 25 Aralık 1931'de Teşvikiye Camisi'nde kılınan cenaze namazından sonra Mehmed Rauf'un naaşı Maçka aile mezarlığında defnedilmiştir.

Türk edebiyatında Servet-i Fünûn edebî topluluğuna mensup bir roman ve hikâye yazarı olarak tanınan Mehmed Rauf'un ilk eseri, henüz 12 yaşındayken yazdığı (1325/1909) *Denaet yahut Gaskonya Korsanları* adlı uzun hikâyedir. Onun küçük bir çocukken kaleme aldığı bu kitap basılmamıştır. Edebî kültürünü, başlangıçta Ahmed Midhat Efendi gibi yerli kaynaklardan alan yazar, askerî okullarda öğrendiği yabancı dil sayesinde kısa sürede Batı edebiyatının realist ve natüralist yazarlarının eserlerini aslından okumaya başlamıştır. Bu arada önce mektuplaşma yoluyla, daha sonra yüz yüze görüşerek dost olduğu Halit Ziya'yı da üstat kabul eden Mehmed Rauf, hikâye ve romanda Halit Ziya Bey'in görüşlerinden yararlanmayı ihmâl etmemiştir. Nitekim *Düşmüş* başlıklı bir hikâyesini değerlendirmek üzere İzmir'e Halit Ziya'ya gönderen yazarın bu hikâyesi, Halit Ziya tarafından 1892'de *Hizmet* gazetesinde neşredilir. Halit Ziya, Bıçakçızade Hakkı ve Tevfik Nevzat'ın birlikte çıkardığı *Hizmet* gazetesinde Mehmed Rauf'un bir hikâyesinin yayımlanması, yazar için önemli bir teşvik olmuştur. 1893'ten itibaren *Mektep, Resimli Gazete* ve *İkdam* gibi gazete ve dergilerde hikâye, roman, mensur şiir ve makaleleri yayımlanan Mehmed Rauf, 1896 yılının sonlarına doğru bir nesir yazarı olarak epeyce şöhrete ulaşmıştır.

1897'den itibaren yazılarını tamamen *Servet-i Fünûn* dergisi için yazan Mehmed Rauf gerek küçük hikâye gerek roman gerekse mensur şiir ve makaleleriyle Servet-i Fünûn edebî topluluğunun nesirde Halit Ziya'dan sonra gelen ikinci önemli temsilcisi olmayı başarmıştır. Bu arada 1901'de *Eylül* romanı önce *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilmiş, ardından hemen kitap olarak basılmıştır. Mehmed Rauf, bu romanıyla romanda usta bir isim olduğunu ispatlamıştır. 1901-1908 yılları arasında devrin şartlarından dolayı yazı yazmaya ara veren Mehmed Rauf, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yeniden yazılarına dönmüştür.

II. Meşrutiyet'ten sonra yazdığı yazılarda eski yazı yazma gücüne hiçbir zaman ulaşamayan Mehmed Rauf, bu dönemde daha çok geçim kaygısıyla popüler yazılar yazma yoluna gitmiştir. Nitekim Mehmed Rauf'un II. Meşrutiyet'in ilanından ölene kadar *Mehâsin, Servet-i Fünûn, Resimli Kitap,*

Musavver Muhit, Musavver Hâle, Tanin, Hak, Peyâm, Hanımlar Âlemi, Turan, İçtihat, Büyük Mecmua, Temaşa, Şebap, Vakit, Payitaht, Akbaba, Gelincik, Cumhuriyet, Süs, Binbir Buse gibi pek çok gazete ve dergide yazıları yayımlanmıştır. Yazarın tespit edilebilen 16 romanı, 120'den fazla hikâyesi, telif ve adaptasyon tiyatrosu ve çok sayıda mensur şiiri vardır. Mehmed Rauf'un kitap olarak yayımlanmış eserlerinin kronolojik listesi aşağıya verilmiştir:

1. *Eylül* (1317/1901). Âlem Matbaası, İstanbul. 392 s. (Roman).
2. *Siyah İnciler* (1317/1902). Âlem Matbaası, İstanbul. 287s. (Mensur şiir).
3. *Âşıkâne* (1325/1909). Hilâl Matbaası, İstanbul. 188 s. (Hikâye).
4. *Ferdi ve Şürekâsı* (1325/1909). Hilâl Matbaası, İstanbul. 114 s. (Adaptasyon).
5. *İhtizar* (1325/1909). Hilâl Matbaası, İstanbul. 244 s. (Hikâye).
6. *Pençe* (1325/1909). Osmanlı Anonim Şirketi, İstanbul. 158 s.(Tiyatro).
7. *Bir Zambağın Hikâyesi* (1326/1910). İstanbul. 72 s. (Roman).
8. *Cidal* (1327/1911). Asya Matbaası, İstanbul. 151 s. (Tiyatro).
9. *Genç Kız Kalbi* (H1330/1912). Teshil-i Tıbaat Matbaası, İstanbul. 140 s. (Roman).
10. *Ferda-yı Garam* (1329/1913). Selânik Matbaası, İstanbul. 115 s. (Roman).
11. *Son Emel* (1329/1913). Kanaat Matbaası, İstanbul. 237 s. (Hikâye).
12. *Hanımlar Arasında* (1330/1914). Kanaat Matbaası, İstanbul. 237 s. (Hikâye).
13. *Bir Aşkın Tarihi* (1332/1915). Kanaat Matbaası, İstanbul. 135 s. (Hikâye).
14. *Menekşe* (1331/1915). Teshil-i Tıbaat Matbaası, İstanbul. 125 s. (Roman)
15. *Diken* (1333/1917). Kitaphane-i Sudi, İstanbul. (Tiyatro).
16. *Kadın İsterse* (1335/1919). Hilâl Matbaası, İstanbul. 191 s. (Hikâye).
17. *Üç Hikâye* (1919). Matbaa-yı Orhaniye, İstanbul. 128 s. (Hikâye).
18. *Yağmurdan Doluya* (1919). Karabet Matbaası, İstanbul. 50 s. (Adaptasyon).
19. *Amca Bey* (1336). İstanbul. 160 s. (Adaptasyon).
20. *Ezhar* (1920). İstanbul. 48 s. (Albüm).
21. *Hikâye Külliyatı* (1920). Orhaniye Matbaası, İstanbul. 20 forma (Antoloji).
22. *Pervaneler Gibi* (1920). Orhaniye Matbaası, İstanbul. 96 s. (Hikâye).

23. *Safo ve Karmen* (1920). Matbaa-yı Orhaniye, İstanbul. 64 s. (Tercüme Hikâye).
24. *Sansar* (1920). Matbaa-yı Orhaniye, İstanbul. 140 s. (Tiyatro)
25. *Binbir Bûse* (1338-1340). Orhaniye Matbaası, İstanbul. 32 fasikül (Antoloji).
26. *İlk Temas İlk Zevk* (1338/1922). Kitaphâne-i Sudi, İstanbul. 128 s. (Hikâye).
27. *Aşk Kadını* (1923). Matbaa-yı Cihan, İstanbul. 128 s. (Hikâye).
28. *Gözlerin Aşkı* (1340/1924). Amidi Matbaası, İstanbul. 110 s. (Hikâye).
29. *Karanfil ve Yasemin* (1340/1924). Amidi Matbaası, İstanbul. 447 s. (Roman).
30. *Böğürtlen* (1926). Akşam Matbaası, İstanbul. 108 s. (Roman).
31. *Son Yıldız* (1927). Gündoğdu Matbaası, İstanbul. 142 s. (Roman).
32. *Define* (1927). Gündoğdu Matbaası, İstanbul. 142 s. (Roman).
33. *Eski Aşk Geceleri* (1927). Yeni Kitap, İstanbul. 160 s. (Hikâye).
34. *Kan Damlası* (1928). Amidi Matbaası, İstanbul. 111 s. (Roman).
35. *Halâs* (1929). A. Halit Kütüphanesi, İstanbul. 400 s. (Roman).
36. *Yara* (1935). Hilmi Kütüphanesi, İstanbul. 96 s. (Tiyatro).

Mustafa Özsarı: Durağan/Sinop'ta doğdu (1973). Çanakkale Gökçeada Atatürk Öğretmen Lisesinden (1989) ve Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesinden (1993) mezun oldu. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "*Mehmet Emin Yurdakul'un Şiir Anlayışı ve Şiirlerinde Millî Değerler*" başlıklı teziyle yüksek lisansını (1995), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "*Ege Bölgesi Halkevi Dergilerinde Edebî ve Kültürel Muhteva Üzerinde Bir İnceleme*" başlıklı teziyle doktorasını (Dan. Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel, 2002) tamamladı. "*Müstecabizâde İsmet (Hayatı ve Eserleri)*" başlıklı takdim çalışmasıyla doçent (2009), "*XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yaşamış Bir Neo-Klasik: Şeyh Vasfî*" başlıklı takdim çalışmasıyla profesör unvanını (2014) aldı.

1994 yılında asistan olarak intisap ettiği Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde hâlen öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca Vilniüs Üniversitesinde Erasmus Öğretim Üyesi Hareketliliği kapsamında ders vermiştir (2013).

Çalışmaları yeni Türk edebiyatı, edebiyat teorileri ve semiyotik üzerinde yoğunlaşmıştır.

Eserleri:

1. *Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi*, Hece Yayınları (İngilizceden Çeviri, İlk baskı Ankara 2004),
2. *Müstecabizâde İsmet: Hayatı ve Eserleri*, 3F Yayınları (İstanbul 2007),
3. *Müstecabizâde İsmet: Bütün Şiirleri*, 3F Yayınları (İstanbul 2008),
4. *Ege Bölgesi Halkevleri-Edebî ve Kültürel Çalışmalar*, Asi Kitap (İstanbul 2009),
5. *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yaşamış Bir Neo-Klasik: Şeyh Vasfî*, Altınpost Yayınları (Ankara 2013),
6. *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*, Ötüken Neşriyat (Haz. Mustafa Özsarı, İstanbul 2014).

EYLÜL'E DAİR

Mehmed Rauf'un en tanınmış romanı olan *Eylül*; konusu, yapısı, anlatım tarzı ve içinde ruh tahlillerine ağırlık verilmesi gibi hususlar bakımından Türk romanında adından en çok söz edilen metinlerden birisidir. *Eylül*, ilk defa 7 Haziran 1900-14 Mart 1901 tarihleri arasında *Servet-i Fünûn* (nr. 482-522) dergisinde tefrika olarak yayımlanmıştır. Roman, dergi tefrikasının bitiminden bir ay sonra Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesinin 6 numaralı kitabı olarak İstanbul'da basılmıştır. *Eylül*'ün kitap olarak yayımlandığı, *Servet-i Fünûn* dergisinin 19 Nisan 1317 tarihli 529. sayısında duyurulmuştur. Romanın eski harfli ikinci baskısı Muhtar Halide Kütüphanesi tarafından *Millî Kısım 14* genel serisi altında 1331/1915'te, üçüncü baskısı ise İkbal Kütüphanesi tarafından 1341/1925 yılında yapılmıştır. Roman her iki baskıda da 428 sayfa olarak dizilmiştir. Söz konusu baskılarda yazarın bizzat kendisi tarafından yapıldığını tahmin ettiğimiz bazı değişiklikler bulunmaktadır. Bu bakımdan *Eylül*'ün eski harfli baskıları da ilk baskısından ufak bazı değişiklikler göstermekte ve bu değişiklikler doğal olarak romanın üslubunu etkilemektedir.

Mehmet Rauf'un 23 Aralık 1931'de ölümünden sonra *Eylül* bir süre unutulmuş; eserin yeni harfli baskısı, ikinci baskıdan 21 sene sonra 1946 yılında yapılabilmiştir. 1950'den sonra ise Türk yayın dünyasında *Eylül*'e olan ilgi gittikçe artmıştır. *Eylül*; Faruk Şuyun, Kemal Bek, Osman Sevim, Metin Martı gibi farklı isimler tarafından sadeleştirilmek suretiyle farklı tarihlerde, farklı yayınevlerince defalarca yayımlanmıştır. Roman, çeşitli yayınevleri tarafından sadeleştirilerek yayımlanmakla beraber yapılan sadeleştirmelerde ciddi sorunlar vardır. Hiçbir kural gözetilmeksizin sadeleştiren kişinin inisiyatifiyle oluşturulan bu yeni sadeleştirilmiş metinler, Mehmed Rauf'un 1901'de tamamladığı *Eylül* romanından oldukça farklıdırlar. Bu bakımdan bilhassa 1946'dan itibaren yayımlanan sadeleştirilmiş(!) *Eylül* metinlerini, hakiki *Eylül* metni değil, Mehmed

Rauf'un eserinin dil ve üslubundan sapmış ve farklı şekilde oluşturulmuş taklit *Eylül* metinleri olarak değerlendirmek gerekir.

Elinizdeki bu neşirde esas alınan metin, *Eylül*'ün *Servet-i Fünûn*'daki tefrikasının bitiminden hemen sonra, 1901 yılı Nisan ayında kitap hâline getirilmiş ilk metnidir. Söz konusu metin, önce Arap harflerinden yeni Türk harflerine aktarılmıştır. Metnin aktarılması bittikten sonra romanın 1914 ve 1925 baskılarıyla 1901 baskısı çapraz bir okumaya tâbi tutularak, bir değişiklik yapılıp yapılmadığı kontrol edilmiştir. Yapılan mukayesede *Eylül*'ün ikinci ve üçüncü baskılarında birinci baskısına göre epeyce değişiklik yapıldığı görülmüştür. Örneğin 1925 yılında yapılan üçüncü baskıda birinci baskıdan farklı olarak yaklaşık 50'ye yakın Farsça terkip Türkçesiyle değiştirilmiş, birkaç tane de satır atlanmış, bazı kelimeler birinci baskıdaki metinden çıkarılmıştır. Mehmed Rauf'un bizzat kendi müdahalesiyle yapıldığını tahmin ettiğimiz bu değişiklikler, büyük olasılıkla romanı 1901-1925 yılları arasında dildeki sadeleşme ve değişme anlayışlarına uydurma çabasından ileri gelmektedir.

Eylül'ün 1946'da Selami İzzet Sedes ile başlatılan ve Kemal Bek ile devam ettirilen sadeleştirilmiş baskıları ise romanın talihi açısından tam anlamıyla bir felakettir. Çünkü sadeleştiriciler, sadeleştirmede hiçbir ölçütü dikkate almamışlar; kendilerince kullanımdan düştüğünü varsaydıkları kelimeleri atıp yerlerine, yaşadıkları dönemin Türkçesindeki geçerli kelimeleri verme yoluna gitmişlerdir. Böylece *Eylül*'ü herkesten iyi anladığını düşünen kimi sadeleştiriciler, orijinal metindeki anlaşılmayan hususları kendilerince anlaşılır hâle getirmişlerdir.

Hâlbuki özellikle edebî metinlerde metnin yaratma süreci oldukça önemlidir. Metin bir defa yaratılır. Metni oluşturan birtakım unsurlar vardır. Bunlar metinde geçen terkipler, kelimeler, mecazlar, mecaz-ı mürseller, cümleler, bölümlemeler vb. hem anlama hem de ifadeye ait hususiyetlerdir. Metnin yapısını oluşturan unsurlardan birinin bile değiştirilmesi veya çıkarılması, metnin yapısının ve çalışma düzeneğinin değişmesi anlamına gelir.

Her edebî metin başlı başına bir anlamlı yapı veya anlamlı bütünlüktür. Edebî metnin yapısal bütünlüğü, metni oluşturan unsurların birbiriyle karşılıklı ilişkisine ve bu ilişkiden doğan anlama bağlıdır. Metin yaratıldıktan sonra artık metnin yazarla göbek bağı

kesilmiştir. Bu bakımdan yaratılmış bir metnin yapısına değil üçüncü kişilerin, yazarın bile müdahalesi, metnin yapısal bütünlüğünü bozar. Bu müdahale, aynı zamanda metnin üslubuna ait özelliklerinden bazılarının kaybedilmesine zemin hazırlar. Hele de gerek estetik gerekse kavramsal düzeyde yapısal açıdan tam bir şaheser kabul edilen *Eylül*'e yapılacak dış müdahale, romanın yapısal unsurlarının işleyiş biçimini tam manasıyla değiştirmektedir.

İşte bu düşünceden hareketle hazırladığımız neşirde *Eylül*'ün orijinal metnini ortaya koymak ve okuru orijinal metin ile karşı karşıya getirmek amaçlanmıştır. Okurlara kolaylık olsun diye metinde geçen fakat günümüzde kullanımdan düştüğü görülen bazı kelimelerin, terkiplerin ve dile ait başka hususiyetlerin günümüz Türkiye Türkçesindeki karşılıkları ilgili sayfanın altına dipnot olarak verilmiştir. Dipnotta verilen karşılıkların, Mehmed Rauf'un romanında kullandığı yapı veya kelimelerin birebir karşılığı olduğunu kesinlikle söyleyemiyoruz. Bu karşılıklar; *Eylül*'ün yapısını oluşturan unsurları açıklamaya yönelik tarafımızdan önerilmiş, yakın veya yaklaşık anlamlı karşılıklardır. Bununla beraber verdiğimiz karşılıkların, metni anlamada okura bir rehber vazifesi yerine getireceğine inancımız tamdır.

Kısaca elinizdeki metin, Mehmed Rauf'un *Eylül* adlı romanının tefrika hâlinde neşrinden sonra kitap olarak yayımlanan ilk metnidir. *Eylül*'ün okurlarına önerimiz, metni okurken sayfa altlarındaki dipnotlara bakmaksızın mümkünse metni doğrudan okumaları yönündedir. Günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılmadığı veya anlaşılmadığı düşünülen kelime ve kelime gruplarının anlamlarının bağlamdan tahmin edilmeye çalışılması faydalı olabilir. Fakat okur, bütün tahmin çabalarına rağmen metinde geçen bir kelimeyi veya ifadeyi anlamakta güçlük çekerse bu durumda sayfanın altında yer alan karşılığa bakabilir.

Aşağıda *Eylül*'ün konusu, vakası, kişileri, bakış açısı ve romanın üslubuna ait diğer hususiyetler hakkında kısa bilgi verilmiştir.

Daha önce belirtildiği gibi Eylül gerek konusu gerek yapısı gerek içinde ruh tahlillerine yer vermesi gibi özellikler bakımından Türk edebiyatının önemli romanlarındandır. Mehmed Rauf'un, üstadı Halid Ziya'ya ithaf ettiği bu romanda esasında basit bir yasak aşk hikâyesi işlenmiştir. Suad, Necip ve Süreyya arasında geçen bir

aşkı konu alan bu romanı farklı yapan husus; eserin teması veya konusu değil, aşkın anlatım tarzı yani romanın üslubudur. Servet-i Fünûn hikâye ve romanının üsluba ait hemen bütün hususiyetlerini üzerinde taşıyan *Eylül*, edebiyat eleştirmenleri ve edebiyat tarihçileri tarafından pek çok değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Bu değerlendirmelerin müşterek noktası, daha romanın ilk yayımladığı zamanda itibaren *Eylül*'ün edebiyatımızda psikolojik romanın ilk örneklerinden birisi olduğu görüşüdür.

Psikolojik romanın ne olduğu ve hangi ölçütleri üzerinde taşıdığı tam olarak tanımlanmadığından *Eylül*'e dair verilen psikolojik roman tanımlaması, tartışmaya açık bir değerlendirmedir. Fakat Mehmed Rauf, romanında aşk konusunu geliştirirken roman kahramanlarının yaşadıkları yasak aşkın onların ruhlarında bıraktığı tahrifatı başarılı bir şekilde vermiştir.

Eylül'ü günümüze kadar taşıyan ve bu romanın büyük romanlar kategorisinde yer almasını sağlayan başka nitelikler de vardır. İlk olarak, romanda bir yasak aşk konusu ele alınmıştır. Bu aşk Mustafa Özbalcı'nın ifadesiyle *aynı aile çevresinde birlikte yaşayan fertler arasında gelişen bir yasak aşktır* (Özbalcı 2006: 409). Romanda söz konusu yasak aşkın filizlenmesi, gelişimi ve bu gelişim esnasında tarafların çektiği acı ve ıstırap başarılı bir şekilde tasvir edilmiştir.

Aşk, edebiyatın ve edebiyatçıların her dönemde ilgisini çeken bir konudur. Gerek şiirde gerek tiyatroda gerekse romanlarda aşk; her zaman sanatçıların sorguladığı, çözümlemeye çalıştıkları bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. *Eylül* romanında ele alınan aşk gerek ortaya çıkışı gerek gelişmesi ve gerekse o zamanın anlayışına göre temiz bir şekilde sona ermesi bakımından dikkati çekmektedir. Romanda Necip ile Suad birbirlerine olan aşklarını önce kendi ruh dünyalarında sorgulamışlar, ardından birbirlerine itiraf etmişlerdir. Fakat Suad'ın kocası olan Süreyya, Necip'in halazadesi ve arkadaşı olduğundan, Suad da eşine ne suretle olursa olsun fiziki anlamda ihanet etmeyi düşünmediğinden Necip ile Suad'ın aşkının bu dünyada vuslata ulaşması mümkün görülmemektedir. Bu umutsuz aşkın gelişim seyrinde kahramanların yaşadıkları duygusal çatışmalar, çelişkiler, umutsuzluklar, isyanlar ve ıstıraplar romanda okurun ilgisini çeken başlıca hususlar olarak öne çıkmaktadır.

Eylül'ün vakası/olay örgüsü de oldukça basittir. Romanda, Ba-

kırköy'de Süreyya'nın babasının bağ evinde yaşayan bir ailenin yeni evli iki ferdi, Süreyya'nın akrabası olan Necip'i de yanlarına alarak bir yazlık ev kiralarlar. Yazlık evde Süreyya, balık tutmayla ve yarışlarla ilgilenirken Necip ile Suad piyano başında müzik dinlemekle zaman geçirirler. İşte bu esnada yani Suad ile Necip, ortak zevkleri olan müziği dinlerlerken birbirlerine ilgi duymaya başlar ve ardından âşık olurlar. Bu aşk, yasak bir aşktır ve başlangıcından yaklaşık bir yıl sonra her iki kahramanın bir nevi intiharıyla sona erer. Kısaca Mehmed Rauf, herkesin bildiği aşk gibi yaygın bir temayı basit bir olay örgüsüyle başarılı bir şekilde anlatmıştır. Bu durum *Eylül*'ün malzemeden ziyade anlatım stratejileri ve taktikleri bakımından bir üslup romanı olduğunu göstermektedir. Yani romanın üstünlüğü vakasında veya kişilerinde değil vakanın ve kişilerin ele alınış biçimindedir.

Mehmed Rauf'un *Eylül*'ü yazmaktaki amacı da karmaşık entrikalarla yeni konuları anlatmak değildir ve yazar, amacını aşağıdaki pasajda açık bir şekilde ortaya koyar:

Bir gün Halit Ziya'nın yanındaydım. Biz konuşurken kendisini ziyarete bir genç geldi. Lakırdı arasında bunun o hafta teehhül edeceğini öğrendim. Düğünden ve o günden sonraki tasavvurattan bahsederlerken bu adam balayını Büyükada'da geçirmek istediğini, orada tuttuğu köşkü döşettiğini anlatıyordu. Ben Halit Ziya'nın gözlerinde acı bir esef bulutunun karardığını fark ettim. Ve bana öyle geldi ki ruhu artık böyle bir saadetin kendisi için muhâl olduğunu anlamaktan mütevellit bir merâretle burkulmuştu. İşte *Eylül*'ün esasını teşkil eden fikri yani gençliğin akar bir su, esen bir rüzgâr gibi gayr-i kābil-i men ve tehir bir surette uçup gittiğini takdir etmek, Eylül'de avdet-i bahar nasıl muhâl ise şimdi her şeyin faydasız olduğunu anlamak, ziyan olarak geçen güzel günlerin tahassürü ile harap olmak fikrini buradan kaptım. Bu fikir bana o kadar cazip, o kadar derin göründü ki günlerce meşgul olarak işledim, tezyin ve telvin ettim. Romanın esasını hazırlayıp iki hafta sonra *Eylül*'ü yazmaya başladım.

Mehmed Rauf'la yapılan *Eylül'ü Nasıl Yazdım*, başlıklı bir mülakattan alınan (*İnci*, nr. 5, 5 Haziran 1335/1919) yukarıdaki pasajda görüldüğü gibi *Eylül*'de önemli olan konu, tema veya olay örgüsü değil bu tür malzemelerin geri planındaki düşünüş tarzıdır. Meh-

med Rauf, gençliğin kısa sürede geçip gittiğini fark etmiş ve bu geçişi, yaşadığı dönemde Türkiye'de en yaygın sanat türü olan roman sanatının strateji ve teknikleriyle anlatmıştır.

Eylül'ü dönemin romanlarından ayıran diğer bir hususiyet de romanda musikiye verilen değerdir. Mehmed Rauf'un romanında musiki, alelade bir zevk değil -yazarın sıklıkla kullandığı bir kelimeyle belirtmek gerekirse- roman kişileri arasındaki *râbıtayı* sağlayan güçlü bir harçtır. Suad ile Necip'i bir araya getiren harç ise Batı operasıdır. Harf sırasıyla Beethoven, Brahms, Donizetti, Gluck, Gounoud, Haydn, Lizst, Mascagni, Schubert, Shuman, Shopen, Verdi gibi XVIII. yüzyılın ortalarından XIX. yüzyılın sonlarına kadar Avrupa'da opera sanatının öncü bestekârlarının bestelediği operalar, kantolar, oda müzikleri ve düettolar; birbirlerine umutsuz bir sevgi ile bağlanan Suad ile Necip'i bir arada tutan başlıca faktördür. Mehmed Rauf'un genç kahramanlarının Milano, Roma, Venedik, Viyana, Paris, Londra ve daha başka Avrupa şehirlerinde sahnelenen opera gösterilerini günü gününe takip etmesi ve bu bestelerin notalarını piyanoda çalıp saatlerce birlikte güzel vakit geçirmeleri gerçekten şaşırtıcıdır. Ayrıca Aida, Carmen, Cavallaria Rusticana, Ernani, Faust, La Forza del Destino, La Maschere, La Traviata, Mannon Lescaut, Othello, Rigoletto, Romeo de Juliet, Tosca ve Verter gibi Avrupa opera tarihinin şaheserlerinin bir Osmanlı yalısında çalınıp dinlenmiş olması da ilginçtir. Hatta 17 Ocak 1901'de Roma'da prömiyeri yapılan Mascagni'nin *"La Maschere"* adlı operasının notalarının hemen eş zamanlı olarak İstanbul'da bulunması ve bir Türk romanına konu olması, II. Abdülhamid Devri Osmanlı entelektüel dünyasının ne ölçüde dışa açık bir karakter gösterdiğini de ortaya koymaktadır. Bütün bunların çok sesli ve toplumun geneline hitap eden bir tür olan roman vasıtasıyla nakledilmiş olması da dikkat çekici bir durumdur.

Eylül'de tipler değil karakterler önemlidir. Romanda Suad, Necip, Süreyya, Fatin, Hacer hatta Hanımefendi bile kendi başına birer karakter olarak karşımıza çıkar. Bu karakterlerin her birinin kendine has birtakım özellikleri, kendilerine has zevkleri, sesleri ve kendilerine has dünya görüşleri vardır. Başka bir ifadeyle *Eylül,* karakterler açısından çok sesli/polifonik bir roman örneğidir. *Eylül*'ün çok sesli niteliği ve karakterlerin kendilerine has özelliklerinin vurgulanma-

sı, romanımız için demokratik bir açılımdır. Bu durum aynı zamanda Türk romanının, XIX. yüzyılın sonlarında Batılı benzerlerinden hiç de geri kalmadığını göstermektedir.

Eylül'de mekân olarak hem açık hem de kapalı mekânlar kullanılmıştır. Bunlara ilave olarak yazar mekânı fonksiyonel açıdan da değerlendirmiş gibi görünmektedir. Örneğin Bakırköy'deki bağ evi ve yalı birbirinden tamamen zıt duygusal durumları sembolize eden mekânlardır. Önceleri, daha doğrusu romanın başlangıcında Bakırköy'deki bağ evi sıkıcı bir mekân olarak karşımıza çıkar. Nitekim Necip, Suad ve Süreyya burada bulunmaktan sıkılmakta, bir an önce bağ evinden kurtulmak arzusuyla yanmaktadırlar. Bu yüzden kahramanlar bağ evindeyken genellikle kapalı mekânlarda karşımıza çıkarlar. Buna karşılık yalıya gidildiğinde Necip, Süreyya ve Suad yeni bir dünyaya açılmışlardır. Süreyya, bir sandal almak suretiyle çok sevdiği denizine kavuşurken açık mekânlara doğru yelken açmakta; Suad ile Necip ise piyanonun başında, geniş bir mekânda onları bir arada tutan müzik ile meşgul olmaktadırlar. Bu arada her üç kahraman da zaman zaman kır gezilerine gitmek suretiyle açık mekânlara çıkmışlardır. Bu durum onların ruh hâlleriyle doğrudan ilişkilidir. Eylül sonu ve Ekim başı, Suad ile Necip arasındaki aşkın umutsuz bir aşk olduğu kesin olarak anlaşıldıktan sonra kahramanlar yine Bakırköy'deki sıkıcı bağ evine dönmüşlerdir. Bu durum da yine kahramanların arzularıyla ilişkilidir ve mekânın fonksiyonel olarak kullanılmasına bir örnektir.

Romanda kullanılan bakış açısı tanrısal bakış açısıdır. Daha doğrusu her şeyi bilen anlatıcı yazar; bazen Suad'ın, bazen Necip'in, bazen de her üçünün yanındadır. Yazar; özellikle Necip ve Suad'ın, bu iki kahramanın düşüncelerini, çelişkilerini, ruhsal açmazlarını ayrıntılı ve geniş bir surette anlatma yoluna gitmiştir. Mehmed Rauf, romanda kahramanlarını birbirine bazen yaklaştırarak, bazen uzaklaştırarak adeta bir karagöz oyuncusu gibi onlarla istediği şekilde oynamıştır. Bu durum sanatçının hem vakaya hem dile hem de kahramanların ruhi gelişim çizgilerine hâkimiyette ne derece başarılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Romanda mekân gibi zaman da bir estetik unsur olarak karşımıza çıkar. Metinde tam olarak belirtilmese de hikâye zamanı yaz başlangıcından güz sonlarına kadar geçen bir süreyi kapsar. Bu sürede

bilhassa ilkbaharın sonu ile yazın başlangıcında Suad ile Necip'in birbirine olan ilgisi okura hissettirilmeden verilirken yaz mevsiminde ise bu iki kahramanın karşılıklı aşkları musiki eşliğinde zirveye çıkarılır. Ardından yazın bitiminde yani Eylül ve Ekim aylarında ise Suad ile Necip bu yasak aşkı daha fazla sürdüremeyeceklerini kabul ederek ayrılmaya karar verirler. Nihayet Bakırköy'deki evde çıkan bir yangın; iki aşığı, ölümle birbirine kavuşturur.

Mehmed Rauf kahramanlarını ateşe vermiştir. Dört unsurdan birisi olan ateş, kahramanların ruhlarını güz mevsiminde birleştirmiştir. Böylece Mehmed Rauf romanda zaman unsurunu da işlevsel olarak kullanmayı tercih etmiştir.

Görüldüğü gibi *Eylül*, konusu ve vakası bakımından oldukça basit bir romandır. Buna karşılık Mehmed Rauf; karakterizasyon, musikî, mekân, zaman vb. yapısal unsurları başarılı ve fonksiyonel bir şekilde kullanmıştır. Yazar, herkesin az çok vâkıf olduğu bir temayı almış; onu anlatı türünün teknik ve stratejilerinden faydalanarak yüksek edebî değere sahip bir metin hâline getirmiştir. Burada yazarın mensubu olduğu Servet-i Fünûn edebiyatının üslup özelliklerinin etkilerini de gözden kaçırmamak gerekir. Kısaca *Eylül* başarılı bir üslup romanıdır.

Bütün bu düşüncelerden hareketle, Türk romanının klasikleşmiş eserlerini Türk okuruna orijinal hâlleriyle sunmak amacıyla, Ötüken Neşriyat yeni bir proje başlatmıştır. Söz konusu proje kapsamında Mehmed Rauf'un *Eylül* romanı da tarafımızdan yayına hazırlanmıştır. Bu metnin hazırlanmasında katkılarından dolayı değerli meslektaşlarım Prof. Dr. Ali Duymaz'a, Prof. Dr. Salim Çonoğlu'na, Dr. Betül Öztoprak'a ve Ötüken Neşriyatın değerli yönetici ve çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Dr. Mustafa Özsarı
Balıkesir, Ekim 2021

I

Salondan bahçedekilerin kahkahaları işitilebiliyordu. Süreyya canı sıkılanlara mahsus bir tahammülsüzlükle *"Çılgın kız!"* diye söylendi.

Balkona açılan büyük kapıdan parmaklığa dayanmış dışarıya baktığı görülen zevcesi[1] dönüp *"Lâkin bu gece de hava ne güzel!"* dedi.

Bu Nisan gününün saat on birde başlayan yağmuru yarım saat sonra dinmiş, nemnâk bir hudâretin fevkinde[2] şimdi zerrin[3] incilerle lâcivert bir sema titriyordu. Topraktan ve ağaçlardan intişar eden râtıp nefehatta müessir[4] bir nüfuz vardı.

Genç kadın pencerenin kenarına dayanarak bir iki uzun nefes aldı. Her nefes aldıkça hayatı artıyormuş gibi oh çekiyordu. Sonra hâlâ sigarasının dumanlarına bulanmış, zebun-ı şita[5] bir tepe gibi muzlim ve mağmum[6] duran Süreyya'ya doğru gelerek elinden tuttu. Kaldırmak istedi:

— Hava bu kadar güzelken burada somurtup oturmak, gezip eğlenenlere haksız yere kızmaktan daha mı iyidir? Haydi biz de çıkalım…

Süreyya'nın bu gece canı çok sıkılıyordu. *"Adam bırak!"* dedi. Pederine dargınlığını bütün köye teşmil ediyordu[7]; sayfiyeye[8] çıkacakları zaman o kadar ısrar etmiş fakat bu sefer de sahil bir yere gitmeye babasını irzâ[9] edememişti. Büyükbabalarının vaktiyle gelip nasıl budala bir hesap ile "şu taş ocağında" yaptırdığı bu köşk, onları her

---

1 hanımı
2 nemli bir yeşilliğin üstünde
3 parlak
4 yayılan nemli esintilerle de tesirli
5 kış yorgunu
6 karanlık ve kederli
7 yayıyor
8 yazlığa
9 razı

sene başka yere gitmekten menediyordu. Bütün kışın, Boğaziçi'ni kurarken yine koşup geldikleri "şu çöplük", çocukluğundan beri yaşaya yaşaya usandığı bu kenar-ı vahdet[1], onu artık çıkıp gezmekten menedecek kadar bıktırmıştı. Pederine karşı bir şey yapamamasının intikamını almak isteyerek hırsını başkalarından çıkarıyor, buradaki hayatın aleyhinde bulunmak için her şey kendisine bir vesile oluyordu. Bunun için her günkü hayatında ekseriya şen olan Süreyya, buraya naklettikleri on günden beri hemen daima sisli, pür-tuğyan[2] hatta o kadar sevdiği zevcesi Suad'a karşı bile hemen hiç sebep olmayarak haksız davranıyordu.

Suad'ın kendi kolunu tutan elinden çekip, yanı başına oturtarak ve kendisine dargın olmadığı için tebessüm etmek lazım geldiğini tahattur ederek,[3] firari[4] nursuz bir tebessümle *"Şimdi hep çamur oluruz; toprak, toprak değil ki!.. İki dakika yağmur yağdı mı haddin varsa yürü! Bastığın yerden ayağın bir okka çamurla beraber kalkar…"* dedi.

Genç kadın, beş senelik derin bir mukārenetin[5] verdiği nazar-ı nüfuzu[6] ile pekiyi fark ettiği bu neşesizliğin izalesi[7] için artık kifâyet edemediğine teessüf eder[8] bir sesle sordu:

— Pek sıkılıyorsun galiba?

— Evet, sorma… Patlıyorum… Burası zaten yaşanılacak bir yer mi? Allah'ın kırı… Hele bu yemekten sonraki saatler… Sabahleyin yemeğe kadar, akşamüstü… Hâsılı her zaman insan boğuluyor… Herkes böyle birer köşede eziliyor… Kendimi bostan kuyusunda zannediyorum.

Suad, kaşlarında bir inhina-yı endişe[9] ile gözleri daha ziyade kararak kaç senedir bu aynı yerde, aynı hayatta bâhis-i şikâyet[10] hiçbir hâl görülmeden geçen mesut günleri tahattur ile sükût edi-

1 yalnızlık kenarı
2 kızgınlık dolu
3 hatırlayarak
4 kaçamaklı
5 yakınlık
6 kavrayan bir bakışla
7 ortadan kaldırılması
8 yetersiz kaldığına üzülür
9 endişeli bir eğilme
10 şikâyete konu

yordu[1]; bir aralık *"Evvelden hiç böyle söylemiyordun,"* demek istedi. Fakat neye yarayacaktı? Ufak bir mazeret, adi bir sebeple geçiştirilmeyecek miydi? *"Bari sen git, oralarda kal, biraz eğlenirsin!"* diyecek oluverdi; fakat beş senedir beraber bulunmaya, her şeyi beraber yapmaya o kadar alışmışlardı ki zevcine[2] karşı kalbindeki derin irtibatın sevkiyle bu fedakârlığa razı olup söylese bile onun bunu fark ederek, münkesir olduğunu[3] görerek daha rahatsız olacağını, yine yeminlerin başlayacağını, hiçbir şey değişmeyerek sadece zevâhir[4] namına uğraşılmış olacağını düşünüyordu. Çünkü asıl kabahatin köşkte olmadığını hissediyordu; kabahat şu, sebebini düşününce kalbini sızlatan can sıkıntısında; ne kadar aşk ve irtibat ile geçerse geçsin, beş senelik hayatın yıprattığı kalplerde; bu kalplerin, kalb-i beşerin[5] eskimeye olan kabiliyetindeydi. Ve o, kadın, bu acı tefekkürle başını eğip sükût ederken Süreyya söyleniyor, şikâyet ediyordu. Belki ellinci defa olarak:

— Ah, bu büyükbabalarımız diyordu; anlaşılmaz hislerle bu cehennem köşelerinde bağ yapıp gelip kapanacaklarına ne olurdu şu İstanbul'u İstanbul eden güzel yerlere gitselerdi!.. Sonra bir babanın budalalığı bütün bir aileye maraz-ı ırsî[6] oluyor; bütün ahfad[7] gelip onlar gibi bu köşelerde çile doldurmaya mecbur oluyorlar… Bağ, üzüm… İşte floksera da hepsini berbat etti ya… Yer, yer değil ki!.. Bak babam elindekini avucundakini sarf etsin, bu tâuna[8] karşı koyabilir mi?

— Ah bu çöl, dedi. Şimdi farz et ki Boğaziçi'nde yahut mesela Adalar'dayız… Deniz yok mu deniz? En sıcak havalarda bile insana can verir. Serin… Mavi… Latif… Hâlbuki burada poyraz çıkacak diye ta saat sekizi dokuzu beklemeli… Duman, duman… Külhan gibi… Sonra manzaranın mahdudiyeti[9], yek-renkliği[10]… Düşün

1 hatırlayarak susuyordu
2 kocasına
3 kırıldığını
4 görüntü
5 insanlığın kalbinin
6 kalıtsal bir hastalık
7 torunlar
8 vebaya
9 sınırlılığı
10 tek renkliliği, renksizliği

Suad: Bir sandalımız olurdu. Sabahları erken yahut akşamları geç vakit sen şemsiyeni kapardın, ben küreklere sarılırdım. Mehtap olsun olmasın oranın geceleri ne güzeldir!

Süreyya söylerken hülyaya terk-i nefs ediyordu;[1] sahihen[2] orada, denizdeymiş gibi mahzûz olarak[3] tarif ediyordu. Zevcinin yerine muhakeme eden[4] Suad, *"Lakin mademki bu mümkün değil!.."* demek istedi. Fakat yine kendini menetti; zevcinin şu güşâyiş[5] zamanında bu söz; kanatlarını tutmak gibi olacak, fazla olarak bu adem-i imkân[6] mülahazası onu yeniden iğzap[7] edecekti. Bunu Süreyya kendi söyledi:

— Fakat işte mümkün olmuyor, babam razı değil… Çünkü… Çünkü istemiyor, sevmiyor; hepsi işte ondan… Eğer o istese biz mesut olacağız… Bak, saadetimize ne kadar ehemmiyetsiz bir mâni var…

Sonra elini kaldırıp gayr-i merî[8] bir düşmanı tehdit ve telin eder[9] gibi *"Ah para!.."* diye söylendi.

Hiç olmazsa elli lira lazımdı. *"Elli lira,"* diyor, sonra meyus olarak[10] *"Ve bunu bulmanın imkânı yok!.."* diye köpürüyordu:

— İmkânı yok işte, elli lira bulmak kābil değil[11]… Yoksa ben şimdiye kadar seni bin kere kapıp götürürdüm!

Suad, *"Oh, ne iyi olurdu!.."* diye sevindi.

Süreyya başını çevirip, zevcesinin sürûr[12] ile parlayan siyah gözlerine bakarak devam etti:

— Ne mesut olurduk Suad, ne mesut olurduk!.. Hem asıl senin için, vallahi bütün senin için istiyorum… Sen söylemiyorsun fakat ben fark ediyorum ki gelip burada kapanmak seni fena ediyor; bir

---

1 kendi kendini hayallere kaptırıyordu
2 gerçekten
3 haz alarak
4 düşünen
5 açıklık
6 imkân yokluğu
7 kızdırma
8 görünmeyen
9 lanetler
10 üzülerek
11 mümkün değil
12 karısını sevinçle

kere havasızlık… Sıkıntı… Biz papaz değiliz ki bu manastırda yaşayalım… Hayat, kalabalık, güzel hava içinde olur… Kalabalık içinde yalnız yaşamak, kalabalık içinde gezip beraber bir köşeye kaçmak, işte asıl zevk budur. İnsan, kalpleri birbirine bağlayan bu râbıtaları[1] o zaman anlar. Ben seni ne kadar sevdiğimi başka kadınları gördüğüm zaman anlıyorum. Bazen rast gelip hatta senden güzel bulduğum kadınlara bakıyorum da kendi kendime hiçbirisini senin kadar, senin gibi sevemeyeceğime yemin ediyorum. Sende bir şey var, öyle bir şey ki hiçbirinde rast gelmiyorum… Öyle bir şey ki işte bütün endişelerim senin yanında mahvoluyor. Ruhuma bir şifa, bir sükûn geliyor! Dudaklarını gözlerime dokundurduğum zaman bütün canımın koşa koşa gelip gözlerime toplandığını, orada sana mülâki[2] olmaktan mesut olarak kaldığını hissediyorum. Bâhusus[3] şimdi bana öyle geliyor ki ben dünyada senden başka hangi kadını alsaydım hiçbirisiyle senin gibi olamayacaktım; senin gibi böyle samimi, ruhuma kadar, böyle canıma kadar samimi…

Böyle söylerken hemen dudaklarının yanında Suad'ın gözlerini öpüyor, elindeki elini kaldırıp dudaklarından ayırmıyordu. Suad, zevcinin sözlerini dinleyerek sükût ediyordu. Süreyya bu elin ipek nescini[4] uzun uzun koklayarak bir inilti hâlinde:

— Ah Suad, dedi. Ah Suad sen de olmasaydın…

Genç kadının, mesut ve sâkit bir istifsarla bakan gözlerine girerek kalbinden kopan bir samimiyet sesiyle *"Sen de olmasaydın ölürdüm Suad…"* dedi; sesinde bir lerziş-i hüzün[5] vardı.

Suad, sâkit ve müteheyyiç[6] duruyordu. Zevcinin bu galeyan zamanlarında o daima sakit kalır, söylemek istediklerini böyle söyleyemediğinden nâgehâni[7] taşan derâguş[8]arzularıyla boğularak, bütün irtibat-ı âteşînini[9] ancak sükût ile göstererek ezilirdi ve hâlâ böyle yeni bir gelin gibi kızarıp hissiyatını ne bir sözle ne bir tavırla

1 bağları
2 buluşma
3 özellikle
4 dokunuş
5 hüzün titremesi
6 sessiz ve heyecanlı
7 ansızın
8 kucaklama
9 ateşlerini

gösteremediği zamanlar olurdu. Heyecan ile asl-ı ruhundan çıkan sayhaları[1] hazmederdi; bu hâl, kalbini daha ziyade hararetle zevcine raptederek[2] ruhu, ona karşı böyle zamanlarda kayaları parçalayıcı bir çağlayan huruşuyla tehâcüm gösterirdi.[3] Şimdi yine kendi kendine itiraf ediyordu ki bu anda Süreyya için hayatını isteseler mesut olarak verirdi. Beş senedir kendini ne kadar ta'ziz ettiğini[4], bir erkek namına ne büyük fedakârlıklarla hiç başka kocalara benzemeyerek nasıl münhasıran[5] kendini sevdiğini, bütün muamelelerine, bütün tavırlarına kendisi için nasıl bir şefkat, nasıl bir hilm[6] vererek yaşadığını pek güzel fark ediyordu. Hayat-ı sabâveti[7], ebeveyninin imtizaçsızlıkları[8] içinde makhur[9] geçtiği için her türlü tasavvurunun fevkinde[10] bulduğu bu hayat-ı zevciye[11] onu ebedî minnettar etmişti. Sözle o kadar münasebeti olmayanlara mahsus derunilik[12] ile yürüttüğü ince, derin mülahazalarıyla[13] bu münasebetin ne gibi şeylere taalluk ettiğini[14] fark etmiyor değildi; bâhusus gittikçe eski ateşin azaldığını, eski hararetin her gün biraz daha karin-i itidal[15] olduğunu görüyor; müdekkik[16], rakik[17] bir kadın nazarıyla hepsini hissediyordu. Fakat aralarında bir şey hiç azalmıyor, daima artıyordu ki o da samimiyetti. Zevcinin samimiyetinden hiçbir zaman şüphe etmek ihtimali yoktu; her gün, bir gün evvel yine şüphe etmediği samimiyeti daha çoğalmış görüyordu. O derece ki izdivaçlarından

---

1 feryatları
2 bağlama
3 coşkusuyla hücum ederdi
4 hürmetle sevdiğini
5 sadece ve sadece
6 yumuşaklık
7 çocukluk hayatı
8 anne ve babasının uyumsuzlukları
9 mahvedilmiş
10 üstünde
11 karı koca hayatı
12 içtenlik
13 düşüncelerini
14 bağlandığı
15 ölçülü
16 dikkatli
17 ince ruhlu

bir sene sonrayı şimdi düşündükçe, o zaman teyid-i irtibat[1] için pek kâfi, pek kavi gördüğü derece-i samimiyet bugünküne nispeten hiçti. Bugün, *"O zaman nasıl emin olmuşum?"* diyeceği geliyordu ve o zamanın hararet ve iştiyakı[2] bugün duçar-ı inhilâl olmuşsa[3] da kendisi müdebbir ve mütefekkir[4] bir kadın temyiziyle bu samimiyeti evvelkilere müreccah görerek[5] o inhilâlden[6] hâsıl olan hüznü def'e çalışıyordu.

Süreyya tekrar parasızlıktan şikâyet ederek:

— Bak, dedi; bak Suad, elli lira insanı nelerden mahrum ediyor? Sonra biz de adamız değil mi? Zevcesini mesut etmek için elli lira bulamayan bir adam…

Zevcini böyle âciz görmek istemeyen Suad; o öyle düşünmesin, zebun[7] görünmesin diye:

— Fakat ben seni böyle daha çok seviyorum, dedi; herkes zengin olabilir fakat senin gibi olamaz.

Sonra Süreyya'nın kederlerini dağıtmak için ilave etti:

— Mademki sen beni kapıp bir yalıya götüremiyorsun, bari ben seni alayım da balkona olsun çıkarayım… Gece o kadar güzel ki istifade etmemek cinayet sayılır.

Bu esnada bahçeden, gecenin bir köşesinden tiz, parlak bir kahkaha daha geldi.

Suad pencereye doğru yürüyerek:

— Bak hemşirene!..[8] O hiç senin gibi düşünmüyor, dedi.

Süreyya balkona çıkmıştı, orada bir hasır koltuğa düşer gibi otururak, *"Yanında Necip mi var?"* diye sordu.

Suad, öbür sandalyeden pelerinini almış örtünüyordu; gülerek cevap verdi:

— Galiba.

---

1 irtibatı doğrulama
2 arzu
3 dağılmışsa
4 tedbirli ve düşünen
5 tercih ederek
6 dağılmadan
7 zayıf
8 kız kardeş

— Kocası babamın yanında değil mi? Tuhaf izdivaç, tuhaf koca, tuhaf karı… Hususiyle tuhaf karı…

Suad, gülerek *"Hususiyle tuhaf koca…"* dedi; o zaman birbirlerine karşı fikirlerini müdafaa ettiler.

Süreyya'nın iddiasınca her işte olduğu gibi bunda da babasının bir su-i tedbiri[1] neticesi olarak fena bir izdivaç yapmış olan hemşiresi Hacer, izdivacının bu daha ilk senesi olduğu hâlde zevcinden soğuyarak aralarında aleni bir kayıtsızlık hüküm-ferma[2] idi; Fatin her türlü kusurların fevkinde bayağı bir efendi çıkınca bir kuş gibi şen, biraz ince ve hoppaca olan Hacer için bu derin bir nefreti mucip oldu.[3]

Süreyya, tek tük ağaçlarla uzayıp, ta karşıki dağların eteğine kadar giden bağa doğru bakarak tekrar ediyordu:

— Çılgın kız! Zavallı Necip, geldi geleli elinden çekmediği kalmadı. Geldiğine bin kere pişman olmuştur…

Necip, Süreyya'nın halazadesiydi ki ara sıra köşke misafir gelirdi.

Ve Süreyya genç, güzel, zarif Necip'i düşünerek eniştesi Fatin Bey'i görüyor; -onun yağlıymış gibi parlayan ensesi, yüzü daima bir istifade ümidiyle bakan küçük hilekâr gözleri, biraz yüksek omuzlarının üstünde yemek yerken bir hayvan şekli veren öne eğilmiş büyük başıyla nasıl iğrenç bir sima olduğunu kabul ederek Hacer'e hak vermek istiyordu. Fatin Bey ötede gayur bir mülâzemetle[4] beyefendiye hulul edip[5], evde esas-yâb[6] olmak için her şeyi yaparak temellük[7] ederken âteşîn[8], titiz Hacer'in, Necip'i ye'sine[9] bir vasıta-yı intikam etmesinden ürküyordu. Sonra dedi ki:

— Yok, bana öyle geliyor ki Fatin'in yerinde kim olsaydı Hacer yine böyle olacaktı. Onda hâlâ çocukluktan kalma bir afacanlık var ki artık mazeret falan kabul etmez. Kendisini gören; mektepten kaçmış, komşu evinde oyun oynayan bir mahalle kızı zanneder.

---

1 tedbirsizlik
2 hüküm süren
3 sebep oldu
4 gayretli bir bağlılıkla
5 yaklaşıp
6 demirbaş
7 dalkavukluk
8 ateşli
9 üzüntü

Suad müdafaa etti:

— Oo, rica ederim bey, haksızlık etme!.. Hacer'i daima kabahatli görmeye o kadar alışmışsın ki artık her ne yapsa fena görüyorsun. Bâhusus düşün, zavallı kız! O güldükçe bir şey beni tırmalıyor gibi geliyor.

O zaman Hacer'in düğünden evvelki hâlini tarif etmeye başladı; genç kızın nakil ve itiraf ettiği ümitlerini, emellerini, bütün o genç kızların kadın oldukları zamana dair hülyalarını anlatarak sonra karşısında birden böyle kaleminde otura otura, ihtiyar memurlar arasında büyüyerek ihtiyarlaşmış, tembelleşmiş bir zevç bulunca ne hâle geldiğini gösteriyordu.

— Şimdi düşün, diyordu; faraza... İşte mesela Necip Bey, ona pekâlâ bir koca olabilirdi; öyle biriyle birleşip otursaydı zanneder misin ki Hacer böyle olurdu; daha doğrusu böyle olması tabii gelirdi. Vâkıa şimdi Hacer evvelkinden titiz, evvelkinden hırçındır ama yemin ederim ki fena kalpli değildir. Sen kardeşisin ama benim kadar bilemezsin, kadın kadını daha iyi tanır.

Süreyya kendi kendine söylenir gibi:

"Necip, evet, Necip pekiyi olurdu. Hatta validem de hep onu ileri sürüyordu. Fakat babam, "Aile içinde böyle izdivaç iyi olmaz!" dedi gitti… Ondan başka ben de düşündüm ki Necip hemşireme pek muvâfıktır[1] fakat hemşirem Necip'e hiç layık değildir; layık şöyle dursun hatta muvâfık bile değildir. Necip'e daha iyi terbiye görmüş, daha ağırbaşlı, daha ince bir kadın lazımdır. Hem Necip evlenmekten ölümden kaçar gibi kaçar."

Suad gülüyordu:

— Aman, Necip Bey tuhaftır; *"Bence evlenmek ölümdür!"* der, durur!

— Necip için gelip böyle bir bucağa kapanarak kalmak; baharı, bütün yazı böyle geçirmek… Oh, bunun imkânı yoktur. O serbest alışmış; gezmeye, eğlenmeye alışmış… Ona bekârlık hayatının cazibelerini unutturup kendine bağlamak için ben kadın isterim… Hacer mi? Hacer, Necip'e kendini bir ay sevdiremezdi. Bizim terbiye ettiğimiz kızlar, ne olacak?

Suad yeniden güldü:

— Aman beyefendi duymasın, yine neler söyler…

---

[1] uygun

Süreyya omuzlarını kaldırarak sükût etti.

Hava gittikçe serinliyor, râkit[1] hava sanki hep su oluyordu; gece, berrak, altın pullu mavi tülleriyle titreyerek incimâd ediyordu.[2]

Suad pelerininin içinde büzülerek:

— Soğuk, dedi; istersen içeri gidelim.

O anda aşağıdan bir ses yükseldi: *"Pek soğuk, pek!"* diyordu, bu Necip'in sesiydi. Suad eğilerek, *"Biz içeri kaçıyoruz,"* dedi. Hacer soğuktan büzülmüş sesiyle *"Ama bütün bütün kaçmayınız, biz de salona geliyoruz…"* dedi.

Salona geçtikleri zaman Suad camları kapadı; Hacer, Necip dışarıdan gürültüyle geliyorlardı; kapı şiddetle açılarak Hacer, içeri atladı; pelerininin yüksek yakasında kaybolmuş küçük çehresi mosmor kesilmişti. Koştu, elini Suad'ın boynuna sokarak *"Üşümüş müyüm bak?"* dedi.

Necip pardösüsünü çıkarmış oraya bırakıyordu.

Süreyya ona doğru yürüyerek:

— Eğer Hacer hasta olursa seni tutacağım Necip, dedi. Sonra elini alarak:

— Bak senin elin de donmuş!

Necip gülüyordu:

— O hâlde beni yine Hacer Hanım kurtarır; zira bu kabahatte ne kadar az suçum olduğunu herkesten iyi o bilir. Bir türlü ikna edip buraya getiremedim. Evvelden öyle değildi, şimdi şair olmuş… Elinden gelse biçilmiş tartılmış şiir söyleyecek.

Hacer lambanın yanında, ayakta, ellerini ağzına götürmüş nefesiyle ısıtmaya çalışarak kardeşine bakıyordu; sonra omuz silkerek Necip'e döndü:

— Sen korkma nafile, dedi, onlar hep sözdür… Biz o sözleri hep dinledik… Şimdi asıl senin yapacağın şey sobayı yaktırmaktır.

Necip sobayı yaktırmak için meşgul oluyordu; Suad dedi ki:

— Durun Necip Bey, şimdi hizmetçiler onu bir saatte yakamazlar, bırakın bana!.. Siz yalnız söyleyiniz de ateş getirsinler.

Süreyya, Hacer'in yanına gelmiş ellerini eline almış tutuyordu. Hacer, Süreyya'dan korkmamakla beraber ondan daima bir ihtiraz[3]

---

1 durgun

2 donuyordu

3 sakınma

hissederdi; kabahatli çocuklara mahsus bahis değiştirmek fikriyle aynanın önündeki saate bakarak:

— Oo, saat üç buçuk… Yatmamıza daha vakit var. Bezik oynayalım mı çocuklar?

Süreyya cevap vermeyerek:

— Sen küçük olmalıydın da Hacer, diyordu; seni minimini şamarlarla epeyce bir dövmeliydim; o zaman belki Necip Bey'in de intikamını alırdım.

Necip sobayı yakmak için Suad'a yardım ederek:

— Benim intikamım mı, dedi. Dünyada intikam kadar tanımadığım bir his yoktur. Bugün beni döven birini yarın biri döverken görsem ağlayacağım gelir.

Şimdi soba alev almış, odunlar telaşlı bir çatırtı ile yanmaya başlamıştı.

Hacer, Süreyya'nın elinden kurtularak bezik masasını düzeltmeye başladı, *"Haydi beziğe, beziğe…"* diyordu. Suad, *"Ben oynamam, bakarım,"* diye masaya oturdu; Necip, Hacer, Süreyya oynamaya karar verdiler. Onlar oynarken o seyrediyordu; birden o kadar dalmış, gözünün önündeki şeylere dikilen nazarı onları görmeyerek başka âlemlere o kadar uzayıp gitmişti ki kendinin orada olduğunu oyun bittiği zaman fark etti.

Necip Bey kâğıtları devşirerek, *"Dur bakalım daha,"* diyordu; Hacer önünden kâğıtları eliyle iterek *"Benim canım sıkıldı,"* dedi. Süreyya, *"İşte gördünüz a, bizim Hacer'le oyun olmaz…"* diye kâğıtları toplamakta Necip'e yardım ediyordu. Hacer, *"Efendim, Allah rahatlık versin,"* dedi ve o gittiği zaman Necip kâğıtları bırakarak:

— Tuhaf gelir ama hakkı da var ya, dedi; burada oturup da insan yine neşesini muhafaza edebilmek için sizin gibi olmalı. Buraya on gün kalmak kararıyla gelmiştim, galiba yarın ilk trenle kaçacağım… Burada nasıl hayat geçiriyorsunuz, bilmem ki… Zorla insan cehenneme girer mi?

O zaman Suad, yarın istediği zaman buradan kaçabilmek, kocası tarafından da bir saadet diye telakki edileceğini[1] düşündü. Süreyya'ya baktı; o, demin zevcesine ettiği şikâyetleri şimdi Necip'e

[1] anlaşılacağını

dinletmeye başlamıştı. Necip hep hak veriyor, kendinin bir lâhza[1] duramayacağını söyleyerek gittikçe kuvvet bulan kararıyla *"Aman, hemen yarın kaçayım!"* diyordu.

Suad, *"Buradan nereye gidersiniz?"* diye sordu.

— Ada'ya… Şimdi Ada gittikçe güzelleşir, İstanbul'un en güzel yeri baharda Adalar'dır. Dayıma gider kalırım… Hele pazar günleri o kadar kalabalık oluyor ki…

Süreyya daldığı sükûndan[2] uyanarak:

— Ben olsam Büyükada'ya gitmem… Daha tenha bir yere… Öyle bir yer olsun ki ben kalabalık içinde olayım yine orada yaşamayayım… Ben gitsem mesela Heybeli'ye yahut Burgaz'a…

Necip gülerek:

— A, orada bir gün yaşayamam, diyordu.

Sonra ikisine de bakarak ciddi bir tavırla:

— Siz ikiniz için oraları âlâdır[3]… Fakat benim gibi yalnız yaşayan bir adam için… Eğer ben de sizin gibi olsam hatta buradan ayrılmam.

Süreyya gülerek reddediyor; burada insanın boğulduğundan, yaşamanın imkânı olmadığından bahsediyordu; o zaman Necip kabul etti:

— Evet, evet, öyle bir yer olmalı ki insan kalabalık içinde yaşamalı; fakat içine girmeden…

Onlar konuşurken Suad düşünüyordu ki zevci gibi kalabalığı sevmez bir adam değil, kalabalık içinde büyümüş Necip Bey bile kendine bir eş bulursa burada, zevcinin cehennem dediği bu köşede yaşamaya razıydı ve Süreyya'yı böyle, daima böyle pür-güşâyiş[4] ve yalnız beraber olmaktan başka her türlü endişeden muarrâ[5] tutamamak ona büyük bir felaket gibi geliyordu. Ta âmâk-ı mülahazasında[6] bir ateş, bir küçük korku, bu felaketin sahihen büyümesi fikrinden mütevellit[7] bir acı gittikçe kendini hissettirmeye başlıyordu. *"Ne*

---

1 an
2 sessizlikten
3 çok güzeldir
4 neşeli
5 arınmış
6 düşünce derinliğinde
7 doğmuş

yapmalı ya Rabbim?" diyordu ve Necip söz söylerken hep kendilerinden mesut ve muvâfık bir eş gibi bahsettikçe, ona memnun ve minnettar bir nazarla bakarak teşekkür etmek istiyordu. Hâlâ saadet rengini muhafaza eden bu hayat-ı müşterekelerinin âmâk-ı târında[1] kendi hissolunmaz, görülmez melâller[2] hissettiğinden, o söyledikçe gerçekten onun zannettiği kadar mesut olduklarına kanmak istiyordu. Hiç, hiçbir kederleri, nifakları[3], hiçbir şeyleri yoktu; fakat işte bu kadar samimi, bu kadar mürtebit[4] bir hayata alıştığı için en gayr-i mahsus[5] şeyler ona bir tehdit gibi geliyordu.

Birden Necip'in, *"Hep kabahat, daima aynı hayat sürülmekte…"* sözü kulaklarını yırttı. Evet, değişmek lazım değil miydi? Eğer bugün yalnız vücuduyla, zevcini her emelden muarrâ tutamıyorsa ve bunun sebebi hayatlarının daima yek-renk[6] olmasıysa… Bundan sonra o korktuğu âtiye tahakküm edebilmek[7] için onun hayatını değiştirmeli değil midir? Şimdiye kadar hayatlarını hiçbir hesapla tertip etmemiş, cereyân-ı vakayiye[8] tâbi bırakmıştı; fakat bundan sonra idare etmek, tertip etmek lazım geleceğini anlıyordu. Hatta saadetlerinin bir hâlde devamı; onları, imlâle[9] değilse bile melâle sevk eden bir his içinde tutmaktaydı. Bu, kendisine kâfi bir ders oluyordu. Evet, artık biraz suni olmalıydı ve bunu derin bir acı ile hissediyordu. O her türlü endişeden muarrâ, tabii hayat-ı maziye[10]; hiçbir takayyüt olmadan[11] bile fevkülemel[12] bir neşe ile daima gayr-i muntazar[13] tebessümlerle gelen, hep güzelliklerle, hep sürurlarla[14] gelen o sade

1 ortak hayatlarının derin karanlıklarında
2 sıkıntılar
3 samimiyetsizlikleri
4 bağımlı
5 duyulmaz
6 tek boyutlu/renksiz
7 geleceğe hükmedebilmek
8 olayların akışına
9 bıkkınlığa
10 geçmiş hayatı
11 kayıt altına girmeden
12 emellerin üstünde
13 beklenmedik
14 sevinçler

hayat ona şimdi, ele geçmesi muhal[1] bir lütuf acılığıyla, bir hüsran matemiyle görünüyordu.

Ah, çocukları sağ olsaydı!.. Ve bunu düşünür düşünmez, her vakitki gibi ta ciğerinden bir şey sızlayarak gözlerini yaşlarla doldurdu. Ah, çocuk!.. Bunu anlıyordu, bir çocuğun bir ailede nasıl bir râbıta[2] olduğunu, gayr-i kābil-i telafi[3] zannolunan eşvâka muâdil[4] bir başkalık, bir yenilikle kalpleri nasıl mahzuz[5] ve mesut ettiğini düşünüyor; düşündükçe çocuğunun zıyâına[6] şimdi bunun için de ayrı bir matem tutuyordu. Ah, sağ olsaydı; onların hayatını nasıl daima sıcak, daima genç tutacaktı!.. Bu zıyâ kendilerinde o kadar derin bir yara açmıştı ki tekrar doğurmak için azim bir korku, mukavemet edilmez bir içtinap hissediyordu[7]. E, o hâlde? Bırakacak mıydı? Saadetlerinin böyle hiç görülmeyen, hissedilmeyen fakat tesir eden, tahrip eden ve bir gün bir büyük ceriha[8] hâlinde meydana çıkacak olan bu kurdunu bırakacak mıydı?

Zevcini gittikçe bu melâle mağlup, gittikçe bu melâlin pençesinde o daha güzel geçen zamanlara mütehassir[9] görüyor; bu tahassür büyüdükçe, kendine ait tahassüsatın[10] azala azala belki bir gün asıl mâni kendisi addedilerek bütün bütün ihmal edileceğini farz ediyordu ve kendi nüfuzunun zıyâından ziyade zevcinin başka bir nüfuza, daha kuvvetli bir nüfuza mağlup olması ihtimali, bu imkân onu yakıyordu. Tekrar sormaya başladı: *"E, o hâlde?.."*

Evet, uğraşmak lazım geliyordu. Fakat nasıl? Evvela onun istediğini yapmalıydı; birden zevcine karşı kalbinde yer tutmuş muhabbet o kadar galeyan etti ki *"Peki, sen de git, Necip Bey'le beraber sen de git…"* diyeceği geldi. Fakat sonra kadınlığı ona birtakım manzaralar arz etti, daima her zevkte müşterek oldukları hâlde şimdi onu, ken-

1 imkânsız
2 bağlantı vasıtası
3 telafisi imkânsız
4 arzulara denk
5 hazlandırma
6 kaybına
7 çekingenlik hissediyordu
8 yara
9 hasret çeken
10 duygulanmalar

disinin bigâne[1], mahrum kaldığı zevkler içinde görüyordu; adi bir kıskanç, pek münhasıran[2] yaşayan bir zevce olmadığı hâlde buna tahammül edemedi; onu hiçbir eğlenceden mahrum etmek istemez, fakat hep eğlencelerine iştirak etmekten de arzusunu menedemezdi; birden fikrinde bir nur titredi, bu kendine o kadar gayr-ı muntazar[3] bir şevk verdi ki oturamayarak kalktı, gezinmeye başladı.

Süreyya ile Necip hâlâ sözlerinde devam ediyorlardı. Şimdi Necip ona bir vaka anlatıyor; Süreyya dayanmış, dalgın dalgın onu dinliyordu. Ve genç kadın, zevcini bahtiyar ve mesrur[4] görmek için o kadar samimi bir arzu hissediyor; onu mesut etmek, onu hiçbir kadının mesut edemeyeceği kadar mesut etmek için o kadar nâmütenâhi bir kuvvet-i kalp duyuyordu ki artık her türlü mevâniye[5] karşı gelmek kendisi için bir sıkıntı değil, bir haz olacağını düşünüyordu.

Yavaşça çıktı, zevci görmeden babasına bir mektup yazmak için hemen odasına kapandı; mektubunu, o şimdi gelip görecek diye bin heyecan içinde yazıp bitirdikten sonra hemen zarflayıp dadısının odasına gitti. Küçükten beri elinde büyüdüğü bu ellilik kadın, kocası öldükten sonra Suad'ın rızasıyla buraya yanına gelmişti. Birçok ricalarla onu yarın erkenden İstanbul'a kadar gitmeye irza[6] ettikten sonra yukarıya çıkıp, Süreyya'yı hâlâ Necip Bey'le salonda bulunca şimdiden muvaffak olmuş gibi memnun yanlarına oturdu.

Sabahleyin uyanır uyanmaz Suad'ın ilk işi hizmetçiye, *"Dadım gitti mi?"* diye sormak oldu. Kız, ihtiyar kadının erkenden indiğini haber verince memnunâne kalkıp camları açtırdı. Mebzul[7] bir güneş, gecenin rutubetini silik, bitap[8] buharlar hâlinde oraya buraya dolamış; rüzgârsız havada bunlar asılmış kalmıştı. Ta uzakta, üzerinde tek tük köşklerle ağaçlar kaynaşan bir ovanın ötesinde bir parça deniz görünüyordu.

---

1 kayıtsız
2 özellikle
3 beklenmedik
4 memnun
5 engelleme
6 razı
7 bol
8 zayıf

Süreyya'ya, *"Acaba Necip Bey gitti mi?"* diye sordu; Süreyya bir koltuğa uzanmış düşünüyordu; bunun üzerine kalktı, *"Sahih… Ama daha gitmemiştir, gidecek olsaydı gece veda ederdi. Dur bir kere bakayım…"* dedi ve camlı kapıyı açarak, köşkün üç tarafını muhat olan[1] balkonda yürüyüp öbür cephede bir pencerenin önünde durdu. Necip, pencerenin yanındaki koltukta dalgın oturuyordu.

— Ben seni uyuyor zannettimdi.

— Ooo, saat bir, bu zamana kadar uyumak için insan miskin olmalı. Bâhusus[2] ben buranın asıl sabahını severim. Şehrin harıltısı içinde yaşadıkça insana biraz sükûn, biraz kır, bir iki kuş sesi pek hoş geliyor…

— Evet, burada muvakkat[3] oturduğunu bildiğin için sana öyle gelir…

Necip, ileride kütüklerin arasında entarisiyle dolaşarak yanındaki bağcı ile bir şeyler konuşan beyefendiyi göstererek:

— O hiç sizin gibi düşünmüyor, dedi.

Süreyya, hiddetle omuzlarını kaldırdı:

— O da eğer bu sene üzüm alabilirse…

Güneş tatlı bir nevâzişle ihsâs-ı hararet etmeye[4] başlamış, pencereden giren ziya[5], içerinin nim[6] gölgeliğinde handâhand iltimâlarla teressüm ediyordu. Sükûnet içinde, hızlı sesle bahçede konuşan beyefendinin lakırdılarını işitiyorlardı. Süreyya, *"Annem geliyor,"* dedi.

Balkonun öbür tarafından validesi geliyordu. Gülerek bahçede babasını gösterdi. Süreyya başını sallayarak *"Gördük!"* dedi. Hanımefendi, Necip'e rahat edip etmediğini soruyor, Süreyya ona vakit bırakmayarak *"Garip sual!"* diyordu: *"Sanki burada boğulmaktan başka bir şey varmış gibi… Şimdi sıcak, gittikçe ateşlenerek bir fırın olur; ağaçsız, rüzgârsız, bir külhan gibi her taraf yanmaya başlar… Hiç o zaman gelip sormazsınız; nasılsınız, terliyor musunuz, boğuluyor musunuz, demezsiniz… Rüzgâr çıksın diye saatin dokuzunu beklemeli…"*

Arkadan Suad'ın sesini işittiler. Gülerek Hanımefendi'ye, *"Val-*

---

1 çevreleyen
2 en çok da
3 geçici olarak
4 okşayışla sıcaklığını hissettirmeye
5 ışık
6 yarı

lahi benim kabahatim yok, valideciğim!" diyordu; "O *kābil değil bu sene burada oturmayacak…"*

Hanımefendi gülerek *"Öyle ya, bir yalı tutar, alır seni götürür…"* dedi.

Süreyya müstehziyane[1] *"Evet, sayenizde…"* diye söylendi.

Necip dedi ki:

— Ne iyi olur vallahi!.. Bir küçük yalı… Karı koca, istediğiniz gibi bir yalıyı otuz liraya tutarsınız.

Suad birden kalbi atarak sordu:

— Otuz liraya kadar mı?

Süreyya annesinin elini tutmuş, ona şikâyet ediyor, yalvarıyordu. Validesi gülerek başını sallıyor, *"Kābil değil, imkânı yok…"* diye tekrar ediyordu. Babasının elindekini avucundakini çubuklara verdiğini, hatta parasızlıktan şikâyet ettiğini söylüyor kendisine gelince *"Ben nereden bulurum?"* diyordu. Süreyya, *"Ah, sizde ne çıkınlar vardır!"* diyor; validesi, gülerek *"Otuz lira… Mümkün değil… Sen erkek değil misin, bir karını besleyemiyor musun?"* diye eğleniyordu.

O zaman Süreyya hiddetle:

— Evet hakkın var, dedi; fakat ben maaşımla ancak boğazımızı temin edebilirim… Evvelden peşin otuz lira… Bunun için borç mu etmeli?

Onlar konuşurlarken Suad zevcine işittirmemeye çalışarak Necip'e dedi ki *"Bugün gidiyor musunuz?"* Ve öteki tereddüt ederken, burada kalmak onun için bir fedakârlık olduğunu düşünerek bir sada-yı ricayla ilave etti:

— Bugün kalınız.

Sonra bunu da kâfi görmeyerek *"Kalınız, size ihtiyacım var,"* dedi.

Bu seda, bu tavır o kadar esrarengiz, o kadar tatlı idi ki Necip, hatta müteaccib bile görünmeden[2] baş eğdi.

---

1 alaylı bir şekilde

2 şaşırmış

II

Suad onları sıkmadan akşamı etmek için bezl-i ruh etti[1]. Süreyya'yı bütün bütün iğzap etmek[2] istiyormuş gibi hava o kadar sıcak, o kadar durgun olmuştu ki hepsi baygın baygın perdelerin arkasına sinen serince gölgeye iltica etmişlerdi[3]. Fatin ile Beyefendi İstanbul'a, kalemlerine[4] gittiklerinden evde iki erkekle üç kadın kalmıştı. Hacer ise bugün öğle yemeğinden evvel görünmedi; onun merak edip ehemmiyet verdiği şeylerde böyle birden küsüşleri, sebepsiz ihmal edişleri vardı ve bu sabah sarışın vücutlara mahsus hassasiyetle pek muazzep olduğuna[5] hükmederek onlar, Suad'la iki erkek, otururlarken Suad gezmek teklifini mümkün görmediğinden nihayet piyanoyu bir çare-i halas[6] olmak üzere kabul etti. Necip'in musikiyi pek sevdiğini bildiğinden onu eğlendirebilmek için birçok zamandır ihmal ettiği piyanosuna geçti.

Süreyya uzanmış olduğu minderde, gözleri tavana dikilmiş, kımıldamayarak *"Sıcakta dinlenmiyor!"* diyordu; sonra gülerek:

— Maahaza[7], çal Suad; teşekkür ederim, etraftaki haşerat[8] uğultusunun yanında piyanon hakikaten musiki yerine geçiyor, diye gülüyordu.

Necip, bilakis pek mahzuz[9] olarak bir alçak sandalye ile köşede piyanonun yanına gelip oturmuştu; Suad çoktan beri çalmadığı havaları

---

1 elinden geleni yaptı
2 kızdırma
3 sığınmışlardı
4 ofislerine/memuriyet yerlerine
5 azap çektiğine
6 kurtuluş çaresi
7 bununla beraber
8 böceklerin
9 keyifli

çalmakta duçar-ı müşkülat oluyor[1], elinin mahareti tembelliğinin cezası olarak kaybolduğundan bahis ile şikâyet ediyordu.

Evin içinde mütemadiyen piyanonun nağmeleri temevvüç etti[2]; yemek haberi geldiği zaman Süreyya uzun bir of ile kalkarak koştu, piyanonun kapağını kapadı; "idam-ı bilmusiki"[3] diye eğlenerek:

— Aman kurtulduk ya Rabb'im!.. Sen de mi eza melâikesinden[4] oldun Suad, diyordu.

Sofrada yine o bahsi açtılar; Necip şikâyete başlamadan Hanımefendi gülerek *"İşte yalıya gidiyorsunuz a!"* dedi; Süreyya acı bir rica ile *"Evet, sayenizde!"* derken Hacer merakla soruyordu. Hanımefendi tatlı sesiyle ağır ağır anlatıyor, Süreyya'nın artık burada sıkıldığından kaçacağını, Boğaziçi'nde bir yalı tutup Suad'ı götüreceğini hafif bir tebessümle haber veriyordu. Hacer evvela gerçek zannetti, birden bütün yüzünü kaplayan bir hiddet alevinden sonra kendini zaptederek *"Oh ne âlâ!"* dedi; *"Burada biz yalnız başımıza…"* Hanımefendi gülerek sözünü kesti: *"Artık biz de yalıya misafir gideriz; şimdiye kadar onlar bizde misafirdi, şimdiden sonra da biz onlarda… Değil mi Hacer?"*

Hacer, bâridane[5] *"O niçinmiş o? Biz de istesek gidemez miyiz?"* dedi.

Süreyya, bir ah çekerek *"Gitsek de hep beraber gitsek…"* diyordu.

Hacer çehresinde bir lema-yı süruru[6] menedemeyerek:

— Ha, dedi; ben de sahih[7] gidiyorlar zannettimdi.

Necip, Hacer'in böyle küçüklüklere pek çok kapılarak onları böyle adi adi meydana vurduğunu görmekle beraber ona acıyordu; Suad'ın tefevvuku[8] -güzellikçe belki Hacer galebe ederdi fakat- Suad'ın bütün sair şeylerde ona tefevvuku o kadar göze çarpıyordu ki bunu Hacer'in de fark etmemesi gayr-i kābildi[9]. Ahlâkça, mekânetçe[10], hilm[11] ve nezaketçe bu tefevvuk, Suad'a öyle bir hâl veriyordu ki güzelliği bundan

---

1 zorlanıyor
2 dalgalandı
3 müzikle idam
4 eziyet melekleri
5 soğuk bir edayla
6 sevinç parıltısı
7 gerçekten
8 üstünlüğü
9 imkânsız
10 kuvvetçe
11 yumuşaklık

zenginleniyordu. Zevcine olan râbıtası, sakin, daima mütebessim, daima mütevazı hâlleri bir sebeb-i teâli[1] oluyor; onu yükseltiyordu. Hâlbuki Hacer'in öyle anları olurdu ki bir gölge gibi namahsus ince kaşları, şeffafiyet-i cildi, saçlarının eda-yı dilberi[2] ile gerçekten güzel bir kadın olduğu görülür; Necip bu güzellikte biraz yaramaz, biraz yırtıcı kuş rengi bulurdu. Sonra Suad'ın mesudiyeti yanında kendisinin ziyan edilmiş hayat-ı izdivacı bu kadına karşı ihfasına nezaket ve tahammülünün kifâyet edemediği bir kin ile onu âzürde eder[3] durdu. Necip eğer Suad'ın hilm ve idaresi olmasa Hacer'le itilaf kābil olmayacağını, Hacer'in hatta fırsat bile beklemeyen şu hırçın tehâcümlerine[4]Suad'ın nasıl bir mülâyemet[5] ve tahammül ile mukabele ettiğini[6] fark ediyordu.

Sofradan kalkıp salona çıktıkları zaman *"Siz pek iyi yapıyorsunuz,"* dedi.

Suad evvela tecâhül etti[7]; bunların kendine bir taarruz olmadığını, Hacer'in bazen herkese karşı böyle davrandığını iddia etti. Fakat Süreyya da birleşerek bütün o tavırların birer açık taarruz olduğunu kabule icbâr ettiler[8]; o zaman onu bir küçük kardeş gibi sevdiğini, her hâline pek çok acıdığını, bunun için öyle küçük şeylerine ehemmiyet vermemeyi tercih ettiğini söyledi:

— Yemin ederim ki, diyordu; Hacer sizin zannettiğiniz kadar fena bir kız değildir; eğer iyi idare edilse pek iyi olur, hâlbuki…

Süreyya ağız dolusu duman savurarak:

— İşte asıl iş orada ya, diye haykırdı; bu kadar kişinin içinde de bu sabır bir sende var…

Necip gülerek *"İşte ben de bu sabra hayran oluyorum,"* dedi.

Süreyya; Suad'ın elinden tutmuş, Necip'e gösteriyordu: *"Benim karım bir melektir, Necip…"* Suad, gülümseyerek *"Kızarmak lazım mı?"* diye soruyordu.

---

1 yükselme sebebi
2 güzel tarzı
3 incitir
4 hücumlarına
5 yumuşak şekilde
6 karşılık verdiğini
7 anlamamazlıktan geldi
8 zorladılar

Süreyya:

— Sen ne yaparsan yap, dedi; ben müsaadenizle ve kemâl-i istirahat ile[1] yahut istirahata niyetle gider şuraya yatarım.

Salona henüz giren Hacer, *"Oo, Süreyya bu sene öğle uykusuna pek erken başladı,"* diye söylendi; sonra dönüp Suad'a, *"Bu uyku ile yalıda ne yaparsınız? Senin orada yalnızlıktan canın pek sıkılacak gibi anlıyorum…"* dedi. Suad tebessüm ederek sordu:

— Niçin, siz gelmez misiniz?

Hacer, bir nevi raks eder gibi Necip'e doğru giderken *"Ben mi?"* dedi; biraz tereddütten sonra ilave etti:

— Canım hele bir kere yalı tutulsun da… Bu ne kadar acele?

Biraz durdu, sonra söylemek istediği sözü hazmettiğini gösterir uzun bir teneffüsle, orada yatan Süreyya'yı görmemiş gibi, Necip'e yaklaşıp *"Akşama kadar benimle berabersin…"* dedi.

Necip, *"Ya şimdi siz Suad Hanım'ın yalnızlığından bahsediyordunuz?"* diyecek oldu; Hacer uzun bir, "Oo!" koyvererek başladı:

— O şimdi yalnız değil ki!.. İnsana kuru hülyadan iyi arkadaş mı olur? Kuzum, bu yalı hülyası öyle bir hastalıktır ki insanı gayet vefakâr bir dosttan iyi işgal eder.

Necip, yine *"Hep beraber burada otururuz, değil mi Hacer Hanım?"* diyor; Süreyya yattığı yerden sesleniyordu:

— İsterseniz gezmeye çıkınız, kütük ormanlarına yahut fasulye korusuna…

Hacer; Necip'in ihtiraz eden tavırlarına, Süreyya'nın biraz kuru sadasına bakıp sonra Suad'ın sükûtuna hücum etti:

— Yalıyı nerede tutuyorsunuz Suad?

Suad tebessüm etmeye çalışarak *"Bakalım, daha karar veremedik,"* dedi.

— Öyle ise karar vermek için çok zahmet çekmeyeceksiniz… Ben de iptida[2] sahih zannettimdi… Bizde bu züğürtlük varken… Böyle söylenir, söylenir… Birçok tatlı hülyalar kurulur, -gülerek Süreyya'ya, Necip'e bakıyordu- sonra vazgeçilir, değil mi? Zaten bundan kolay şey mi olur? Ağabeyim malum ya, evvela bir heves, bir heves… Üstüne uyku… O, Paris'e de böyle gidip gelmedi miydi?

---

1 tam bir dinlenme düşüncesiyle

2 başlangıçta